

Voss herad

Økonomisk handlingsrom mot 2030

Behovskorrigert KOSTRA-analyse av reiselivs- og idrettsbygda som har levd godt på låg gjeld og oppsparte fond, men som etter tre underskotsår må erkjenne at den spreidde bygdemodellen er dyrare enn pengane rekk til. Hovudfunnet er at meirforbruket på grunnskule (+35 mill) ikkje er sløsing, men struktur — 11 skular og mange små grendeskular. Samstundes snur eldreomsorga djupt under behov, og eit lågt disposisjonsfond (2,7 %) er reelt pressa.

+35,1 mill

grunnskule over behov (2025) — men STRUKTUR, ikkje sløsing: 11 skular, snitt 179 elevar mot 247 i KOSTRA-gruppe 7 (kap. 2)

+44,1 mill

barnevern over behov (2025) — eige barnevern og dyre institusjonsplasseringar, ikkje organisering (kap. 3)

2,7 %

disposisjonsfond — LÅGT og reelt pressa etter tre underskotsår; ~34,6 mill tappa til ~52 mill (kap. 4)

55,5 %

netto lånegjeld — LÅG; heradet har lånekapasitet, og Voss Gondol er PRIVAT, ikkje heradsgjeld (kap. 4–5)

Samandrag for heradsstyret: spreidd bygdemodell under press

VISER Voss driv i 2025 to store sektorar **klart over behovsnivå**: grunnskule +35,1 mill og barnevern +44,1 mill. Administrasjonen ligg òg over (+18,7 mill). Samstundes snur pleie og omsorg **djupt under behov** (–54,2 mill), og kommunehelse har gått frå over til under (–2,6 mill). På finanssida er biletet pressa: disposisjonsfond berre **2,7 %** etter at ~34,6 mill vart tappa i 2024, netto driftsresultat svakt på **1,0 %** — medan netto lånegjeld er låg (**55,5 %**).

TOLKNING Voss er ei sjølvmedviten reiselivs- og idrettsbygd som har levd godt på låg gjeld og oppsparte fond. Etter tre underskotsår på rad (2022–2024) — der 2024 enda –28 mill, delvis maskert av ei eingongs pensjonsføring på 41 mill — er fondsbufferen reelt pressa. Drivaren er **ikkje sløsing innanfor einingane**, men ein **spreidd struktur**: 11 grunnskular med mange små grendeskular og eit eige barnevern med dyre eksterne plasseringar. Som del av budsjettet (24,0 %) driv Voss faktisk skulen *billegare* enn KOSTRA-gruppe 7 (25,1 %). Meirforbruket per elev skuldast strukturen, ikkje drifta innanfor kvar skule. Det underliggjande presset er demografisk: ~flatt barnetal, men +15,5 % eldre mot 2035.

2024 → 2025-utviklinga. Med reviderte 2025-tal har behovsbiletet endra seg på fleire område. Pleie og omsorg gjekk frå –14,1 til –54,2 mill under behov — eit kraftig dukk. Barnevern auka frå +11,7 til +44,1 mill over behov, og grunnskule frå +27,7 til +35,1. Sosial fall frå +21,1 til +7,7, og kommunehelse snudde frå over (+3,9) til under (–2,6) behov. Voss vrir altså ressursar mot ei veksande eldregruppe, medan struktur- og barneverntala dreg motsett veg. 2025 er hovudåret; 2024 vert vist som samanlikning.

AVVIK MOT BEHOV, MILL KR/ÅR	PLO	GRUNNSK.	BARNEH.	KOM.HELSE	SOSIAL	BARNEV.	ADM.
2024 (revidert)	–14,1	+27,7	+3,4	+3,9	+21,1	+11,7	+19,5
2025 (revidert)	–54,2	+35,1	+4,4	–2,6	+7,7	+44,1	+18,7

Hovudbiletet i fem punkt

- Grunnskule +35 mill er struktur, ikkje sløsing** — 11 skular, snitt 179 elevar mot 247 i gruppe 7. Som del av budsjettet ligg Voss UNDER gruppensnittet (kap. 2).
- Barnevern +44 mill** kjem av eige barnevern og dyre eksterne institusjonsplasseringar — kostnaden er plasseringane, ikkje organiseringa (kap. 3).
- Tre underskotsår og eit pressa fond** — disposisjonsfond 2,7 %, NDR 1,0 %, ~34,6 mill tappa i 2024 (kap. 4).
- Eldrebølgje, ikkje barnevekst** — +15,5 % eldre mot 2035, ~flatt barnetal. PLO snur under behov; ressursvridinga går frå skulestruktur mot omsorg.
- Låg gjeld gjev handlingsrom** — netto lånegjeld 55,5 %; Voss Gondol er privat (Voss Resort), ikkje heradsinvestering (kap. 5).

Det viktigaste skiljet i rapporten. Voss har ikkje primært eit sløsingproblem på dei store tenestene — grunnskulen vert driven billegare enn gruppa som del av budsjettet, og PLO ligg djupt under behov.

Spørsmålet heradsstyret bør stille er todelt: **kor mykje** av meirforbruket på grunnskule og barnevern kan hentast ved strukturendring utan å svekke tenestekvalitet, og **kor robust** er ein driftsøkonomi der disposisjonsfondet er nede i 2,7 % etter tre underskotsår. Strukturendringa i prosess (~5,7 mill innsparing) er svaret heradet sjølv peikar på.

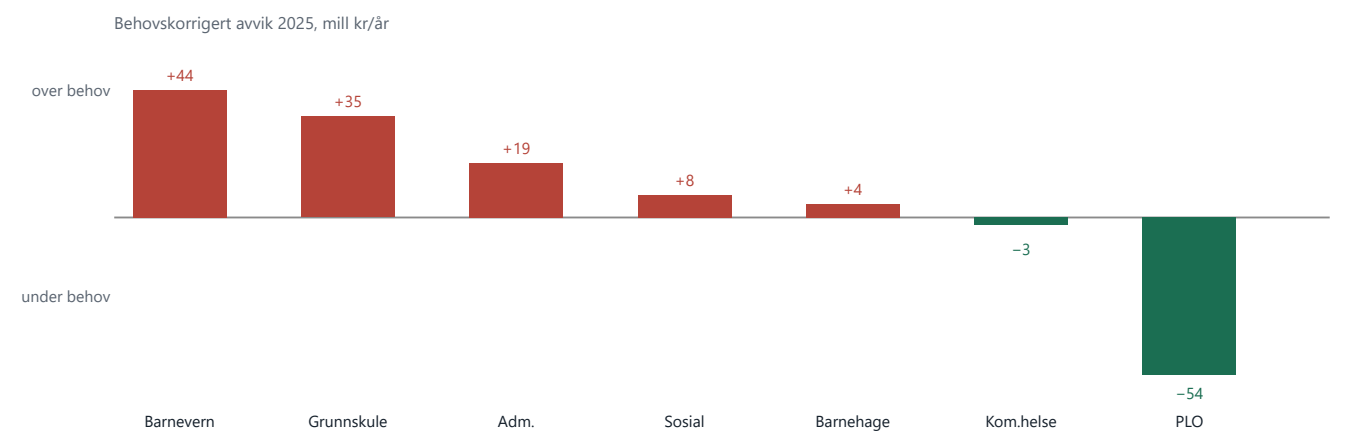
Samanlikningsgrunnlag for PLO-brutto er KOSTRA-gruppe 7 og landet utan Oslo. Behovskorrigerings mot Grønt hefte-kriteria. Siste kapittel dokumenterer metode, kjelder og atterhald — herunder kva som ikkje let seg maskinles frå Framsikt-rapportane.

1 · Det behovskorrigerte biletet: to sektorar over behov, omsorg djupt under

VISER Korrigert for utgiftsbehovet i inntektssystemet (Grønt hefte) ligg Voss i 2025 over behov på grunnskule, barnevern, administrasjon, barnehage og sosial — medan pleie og omsorg og kommunehelse ligg under:

SEKTOR	AVVIK MILL 2025	KR/INNB 2025	AVVIK MILL 2024	RETNING
Barnevern	+44,1	+2 682	+11,7	over behov, aukande
Grunnskule	+35,1	+2 134	+27,7	over behov, aukande
Administrasjon	+18,7	+1 137	+19,5	over behov
Sosial	+7,7	+470	+21,1	over, men fallande
Barnehage	+4,4	+269	+3,4	så vidt over
Kommunehelse	-2,6	-156	+3,9	var over, no under
Pleie og omsorg	-54,2	-3 300	-14,1	under behov, mykje djupare

2025 hovudår (reviderte tal, kommunekonsern); 2024 som samanlikning. Forventa = behovsindeks × landssnitt; positivt avvik = over behovsnivå. Folketal-nevnar 2025 = 16 438.

TOLKNING Mønsteret er ikkje breitt overforbruk. Dei to store avvika — grunnskule og barnevern — har same rot: ein **spreidd bygdemodell** med mange små einingar (kap. 2) og eit eige barnevern med dyre plasseringar (kap. 3). Begge er strukturdrivne, ikkje uttrykk for slapp drift. Samstundes ligg pleie og omsorg *djupt* under behov (-54,2 mill) og djupare enn i 2024 — heradet driv omsorga billeg per behovskorrigert innbyggjar. «Ostehøvel» er feil verktøy: det reelle handlingsrommet ligg i strukturendring på oppvekstsida og i å vri ressursar mot ei veksande eldregruppe, ikkje i flate kutt.

To kvalitative atterhald til behovsbiletet. For det fyrste: at PLO ligg djupt under behov kan vere villa nøktern drift *eller* underdekning — låg institusjonsdel (80+ langtid 4,8 %) tyder på ein struktur vridd mot heimebaserte tenester, men gulvet er forsvarlegkravet. For det andre: grunnskulen leverer gode resultat (grunnskulepoeng 40,9), noko som trekkjer i retning av effektiv drift *innanfor* kvar skule — det er talet på einingar, ikkje kvaliteten, som driv meirforbruket.

2 · Grunnskule: meirforbruket er struktur, ikkje sløsing

VISER Grunnskule ligg **+35,1 mill over behov** i 2025 (+2 134 kr/innb), opp frå +27,7 mill i 2024. Heradet sitt eige kunnskapsgrunnlag til saka om skulestruktur (2025) forklarar mekanismen direkte: Voss har **11 grunnskular med snitt 179 elevar mot 246,9 i KOSTRA-gruppe 7**, og netto driftsutgift til grunnskule per innbyggjar 6–15 år ligg om lag **18 000 kr høgare per elev** enn gruppesnittet (Voss 136 679 kr mot 118 309 kr i 2024).

SMÅ GRENDESKULAR (2024/25)	ELEVAR	NØKKELTAL GRUNNSKULE	VERDI
Evanger skule	54	Tal grunnskular	11
Bulken skule	89	Snitt elevtal per skule (Voss)	179,3
Granvin barne- og u.skule	120	Snitt elevtal gruppe 7	246,9
Gullfjordungen skule	150	Netto driftsutg. per elev, Voss	136 679
Vossestrand skule	152	— gruppe 7-snitt	118 309
Voss ungdomsskule	562	Grunnskulepoeng	40,9

Kjelde: heradet sitt kunnskapsgrunnlag skulestruktur (2025), merkt «arbeidsdokument», men tala er heradet sine eigne. Skuleskyss: 743 elevar (37,7 %) i 2024, høgt på distriktsskulane.

TOLKNING Dette er rapportens hovudfunn, og det er ein viktig nyanse: **målt som del av totalbudsjettet brukar Voss 24,0 % på grunnskule mot 25,1 % i KOSTRA-gruppe 7**. Med heradet sine eigne ord — «samanlikna med andre kommunar driv ikkje Voss ein dyr skule, gitt den skulestrukturen me har i dag». Meirforbruket per elev skuldast difor **strukturen** (mange små einingar med høg einingskostnad og dyr skuleskyss), ikkje sløsing innanfor kvar skule. Det er ein **indikasjon på effektiviseringspotensial knytt til struktur**: vegen til innsparing går gjennom færre, større einingar — ikkje gjennom å presse drifta på den einskilde skulen.

Strukturendring i prosess. Heradet har rekna at strukturendring kan gje **~5,7 mill kr årleg innsparing** på kort sikt (2026–2027) og ~5,2 mill årleg på lengre sikt. Foreslåtte grep: ny sentrumsbarneskule (samanslåing av Vangen/Bulken/Gullfjordungen), samanslåing Bjørgum/Palmafossen og framtidige «oppveksttun». Tidslinje: formannskap 16.10.2025, høyring 17.10–27.11.2025, handsaming i heradsstyret februar 2026, fyrste endringar frå hausten 2026. Atterhald: strukturdebatten er tilbakevendande og politisk lada i bygdene (tre grendeskular på Vossestrand vart lagde ned alt i 2016), og sterk bygdemobilisering er venta i høyringa.

Demografi forsterkar argumentet. SSB-hovudalternativet syner om lag *flatt* barnetal (6–15 år) mot 2050, medan eldregruppa veks **+15,5 % mot 2035**. Behovet flyttar seg frå skule til omsorg. Strukturendringa handlar difor ikkje berre om innsparing, men om å frigjere ressursar til ein veksande eldreomsorg (kap. 1, PLO –54 mill).

3 · Barnevern: dyre plasseringar, ikkje organisering

VISER Barnevern er sektoren med **størst avvik over behov** i 2025: +44,1 mill (+2 682 kr/innb), opp frå +11,7 mill i 2024 — meir enn ei tredobling. Voss driv **eige barnevern** (ikkje vertskommune); berre barnevernsvakta er interkommunal (Ulvik med frå 1.1.2026). Frå heradet sitt temamøte om barnevern (2023): stabilt høgt tal fosterborn — **30 i 2020, 30 i 2021, 30 i 2022, 30 i 2023** — medan meldingane fall (195 i 2020 → 124 i 2022).

TOLKNING Mekanismen bak +44 mill er **ikkje den interkommunale organiseringa** (det er heradet sitt eige barnevern), men **kjøp av dyre eksterne institusjons- og tiltaksplassar** kombinert med eit historisk høgt nivå av tunge tiltak. Heradet sjølv peikar på utfordringa: «barneverntenesta kjøper framleis eksterne tenester» og det er «utfordrande å utvikle gode lokale hjelpetiltak». Dette er nett det barnevernreforma (Prop. 73 L) flyttar finansieringsansvaret for over på kommunen — og små kommunar med få, men dyre plasseringar hamnar lett over behov.

LAG 1 Gulvet er barnevernlova. Plasseringane er rettleidde av fagleg forsvarlegkrav og barnet sitt beste; talet på fosterborn og institusjonsplassar kan ikkje fritt kuttast ned mot behovsindeksen. Tenesta sitt eige målbilete er å bli eit «**grønt barnevern**» som unngår plasseringar gjennom «det ytre barnevernet» — tidleg innsats i barnehage, skule og lågterskeltiltak. Det er ein **indikasjon på effektiviseringspotensial** som kostar på kort sikt, men kan redusere dei tunge plasseringane over tid.

Tilsynskontekst. Statleg tilsyn i 2019 fann at leiinga i Voss «mangla oversikt over kven som sikrar ungdom retten til ettervern» etter barnevernstiltak (avvik på styring), og eit tilsyn i 2016 gjaldt arbeidet med meldingar. Voss deltek i Barnevernløftet Vestland (2022–2024) saman med Kvam og Ullensvang om robust fosterheimsarbeid. Atterhald: dei nyaste tala (2024–2025) og eit eksakt kronebeløp for institusjonskjøp per år ligg i den årlege barnevernsrapporteringa til heradsstyret og er ikkje henta ut her (sjå siste kapittel).

Felles rot med grunnskulen. Barnevern og grunnskule er dei to «over behov»-sektorane, og begge speglar den same spreidde bygdemodellen: små einingar og eit ynske om å halde tenester nær folk. Forskjellen er at grunnskulemeirforbruket kan reduserast med *strukturendring* (færre skular), medan barnevernmeirforbruket må reduserast med *førebygging* (færre tunge plasseringar). Begge er langsiktige grep, ikkje budsjettkutt frå eitt år til det neste.

4 · Finans: tre underskotsår og eit reelt pressa fond

% AV BRUTTO DRIFTSINNTEKTER	2025	REFERANSE / KOMMENTAR
Netto driftsresultat	1,0	svakt; under TBU-tilrådinga 1,75
Disposisjonsfond	2,7	LÅGT — under faresignalet; reelt pressa etter tre underskotsår
Netto lånegjeld	55,5	LÅG; gjev lånekapasitet
Sjukefråvær (legemeldt)	6,8	under landssnittet 7,7 % (KS-aggregat)

Reviderte tal (KOSTRA, kommunekonsern). Disposisjonsfondet stod att med berre ~52 mill kr ved inngangen til 2025 etter eit uttak på ~34,6 mill i 2024.

Det viktigaste finanstalet — fondet er ikkje den bufferen det ser ut som. Voss har hatt **tre underskotsår på rad (2022–2024)**. 2024 enda på **–28 mill**, men underskotet vart **delvis maskert av ei eingongs pensjonsføring på 41 mill** som ikkje kan gjentakast. For å få årsresultatet formelt til 0 vart det trekt **~34,6 mill ut av disposisjonsfondet**, slik at det stod att berre ~52 mill ved nyttår 2025. Difor er disposisjonsfondet på 2,7 % (VISER) **reelt pressa** — ikkje ein buffer å lene seg på (TOLKNING). NDR på 1,0 % er svakt og understøttar dette.

Styringssvikt 2024. Administrasjonen signaliserte så seint som i november 2024 eit **overskot på ~9 mill**, men det enda på **–27,8 mill** — eit avvik på **~37 mill** på kort tid. Dette er eit klassisk teikn på svak prognose-/økonomistyring, og liknande kritikk er reist før i lokalavisa. Tolking: det reelle handlingsrommet er mindre enn årsrekneskapen formelt syner, og prognosekvaliteten er ein eigen risiko for heradsstyret.

TOLKNING Drivaren bak innstrammingsbehovet er **ikkje gjeld** — netto lånegjeld er låg (55,5 %), og heradet har høgare lånekapasitet enn dei pressa driftstala skulle tilseie. Drivaren er **driftsubalanse**: tre år med utgiftsnivå over budsjett, eit tappa fond og eit svakt driftsresultat. Kommunedirektøren har varsla at heradet må **spara inn ~50 mill** og «gjere drastiske prioriteringar». Lågrentegjelda er paradoksalt nok ein styrke her — Voss kan i prinsippet investere seg ut av dyr struktur (t.d. ein samla sentrumsbarneskule) utan å sprengje gjeldstaket.

5 · Handlingsrom: strukturendring, korreksjonar og låg gjeld

VISER Heradet er i ein uttalt innstrammingssituasjon: ~50 mill skal sparast inn etter tre underskotsår. Det best dokumenterte grepet er **strukturendring i oppvekst** (~5,7 mill årleg innsparing, høyring haust 2025, heradsstyrevedtak feb. 2026). Samstundes er gjelda låg (55,5 %), og fondet pressa (2,7 %).

Handlingsromsgrep

	GREP	LAG	STATUS	FRIKSJON
S1	Skulestruktur — færre, større einingar; ny sentrumsbarneskule + oppveksttun	Struktur	i prosess	høg
B1	«Grønt barnevern» — førebygging framfor dyre plasseringar	Struktur	påbyrja	middels
O1	Vri ressursar mot eldreomsorg — møte +15,5 % eldre mot 2035	Demografi	nødvendig	middels

TOLKNING Handlingsromslogikken for Voss er motsett av ein gjeldstyngd kommune: gjelda er låg, så investeringskapasiteten er der — men **driftsbalansen og fondet er det pressa**. Det reelle valet står mellom (a) å gjennomføre den smertefulle, men dokumenterte strukturendringa i skule og barnevern, eller (b) å halde fram med den spreidde modellen og tappe fondet vidare. Strukturendring er det einaste grepet som matchar storleiken på meirforbruket utan å gå laus på PLO, som alt ligg djupt under behov.

To korreksjonar som må med i lesinga. (1) **Vossabadet og Voss idrettshall KF** er ei kronisk underskotsbør — foretaket gjekk 2,7 mill i minus i 2023, og kontrollutvalet har gjentekne gonger flagga at vedlikehaldsbudsjettet «ikkje har vore realistisk». Dette er ei reell driftsbør utanom dei sju sektorane. (2) **Voss Gondol er PRIVAT** — bygd og drifta av Voss Resort (opna 2019), **ikkje ein heradsinvestering**. Den må ikkje feiltilskrivast kommunal gjeld; den låge netto lånegjelda (55,5 %) står seg.

Handlingsromslogikken. Voss er den sjølvmedvitne reiselivs- og idrettsbygda som har levd godt på låg gjeld og oppsparte fond, men som no må erkjenne at den spreidde bygdemodellen — 11 skular, eige barnevern med dyre plasseringar — er dyrare enn pengane rekk til. Meirforbruket er **struktur, ikkje sløsing**. Difor er strukturendring eit politisk val om kva slags bygdemodell heradet har råd til, ikkje eit identifiseringsproblem.

6 · Metode, kvalitetssikring og atterhald

VISER / TOLKNING-skiljet

Gjennom heile rapporten skil vi **VISER** (tal med kjelde) frå **TOLKNING** (vurdering). Dei behovskorrigererte avvika, finansindikatorane, elevtala og fosterbarntala er VISER. Forklaringa på grunnskule- og barnevernavviket (struktur, ikkje sløsing), avstemminga av det pressa fondet og vurderinga av om PLO-drifta er villa nøktern eller underdekning er TOLKNING. Språkregelen er konsekvent: «indikasjon på effektiviseringspotensial» — aldri «sløsing».

Kjelder

- **SSB / KOSTRA** — reviderte 2025-tal, kommunekonsern (publisert 16.06.2026); behovskorrigererte avvik, PLO-funksjons- og artsdata, finansindikatorar.
- **Grønt hefte (KDD)** — utgiftsbehov/kostnadsnøklar for behovskorrigeringa.
- **Voss herad: kunnskapsgrunnlag skulestruktur (2025)** — elevtal, snitt elevtal per skule, netto driftsutgift per elev, innsparingspotensial (merkt arbeidsdokument).
- **Voss herad: årsmelding 2024 / temamøte barnevern (2023)** — underskot, pensjonsføring, fondsuttak, fosterbarntal.
- **Helsetilsynet / Statsforvaltaren** — tilsyn 2016 (meldingar) og 2019 (ettervern); Barnevernløftet Vestland.
- **Kontrollutvalet / avisa Hordaland** — Vossabadet/idrettshall KF, styringskritikk, strukturdebatt (delvis partsinnlegg, sjå atterhald).

Atterhald (hol-lag, ærleg)

1. **Eksakt NDR og sjukefråvær 2024/2025** ligg i Framsikt-rapportar som ikkje let seg maskinlesa; KS-aggregat 6,8 % er brukt for sjukefråvær. NDR 1,0 % og finanstala er frå VISER-grunnlaget.
2. **Rett revisor/forvaltningsrevisjonar for Voss er ikkje stadfesta** (Vestkontroll dekkjer IKKJE Voss); sjølve forvaltningsrevisjonsrapportane er ikkje lokaliserte. Bør hentast via elnnsyn/kontrollutvalsprotokollar.
3. **Tilsyn 2021–2025 er ikkje komplett kartlagt** — berre 2016 og 2019 er stadfesta.
4. **Barnevern: nyaste tala (2024–2025)** og eit kronebeløp for institusjonskjøp manglar; temamøtedata er frå 2023.
5. **Saksnummer for heradsstyrevedtak** (skulestruktur, barnevern, eigedomsskatt) er ikkje lista og krev oppslag i møtekalender/elnnnsyn.

Kva analysen medvite ikkje gjer. Han tilrår ikkje flat ostehøvel — særleg ikkje i PLO, som alt ligg djupt under behov. Han les ikkje fondet på 2,7 % som ein buffer, og han tolkar ikkje grunnskule- og barnevernavviket som sløsing. Hovudfunnet — at meirforbruket er **struktur, ikkje sløsing** — og hovudatterhaldet — at fleire eksakte 2024/2025-tal ligg i Framsikt-rapportar som ikkje let seg maskinlesa — er rapportens to viktigaste lesingar.

Kjelder: SSB/KOSTRA (reviderte 2025-tal, kommunekonsern, publisert 16.06.2026) · Grønt hefte 2025/2026 (KDD) · Voss herad: kunnskapsgrunnlag skulestruktur (2025), årsmelding 2024, temamøte barnevern (2023) · Helsetilsynet/Statsforvaltaren (tilsyn 2016/2019; Barnevernløftet Vestland) · kontrollutvalet/avisa Hordaland. Hovudår 2025; 2024 som samanlikning. Analysen følgjer VISER/TOLKNING-skiljet og språkregelen om «effektiviseringspotensial».